

В. О. БЕНЬКІВСЬКИЙ. ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИНОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена питанню встановлення причинового зв'язку з урахуванням чинного кримінального законодавства України, відображення у ньому специфіки окремих злочинів.

Ключові слова: причиновий зв'язок, злочин, законодавство.

Статья посвящается решению вопроса установления причинной связи с учетом действующего уголовного законодательства, отражения в нем специфики отдельных преступлений.

Ключевые слова: причинная связь, преступление, законодательство.

The article is devoted to the question of a ascertainment of causation with the consideration of valid criminal legislation of Ukraine, reflection of the specificity of separate crimes in it.

Key words: causation, crime, consequence.

Проблема встановлення причинового зв'язку в кримінальному праві взагалі і зокрема у кримінальному праві України, повинна вирішуватися як з урахуванням положень відповідних каузальних теорій (перевага, з погляду автора, повинна віддаватися теорії необхідного спричинення), так і враховувати видову специфіку і характер злочинів передбачених КК України.

Поверховий аналіз теорії необхідного спричинення, сформульованої А.А.Піонтковським, дає принаймні два об'єкти аналізу:

- 1) причину (в кримінально-правовому розумінні діяння (дію або злочинну бездіяльність)), що з внутрішньою необхідністю породжує наслідки;
- 2) наслідок (в кримінально-правовому розумінні суспільно-небезпечний наслідок або злочинний результат), що є проявом закономірності розвитку даного явища, внутрішньо йому притаманний¹.

Враховуючи наведені об'єкти аналізу (для вирішення питання встановлення причинового зв'язку) й специфіку окремих злочинів у КК України (що буде конкретизуватися у подальшому викладі) можна, на наш погляд, розглянути три способи становлення причинового зв'язку.

Зокрема, пропонується розглянути такі способи:

- 1) через або в аспекті наслідку («від наслідку до причини», а потім, висновок про наявність причинового зв'язку);
- 2) з'ясуванням структури і характеру причини (кримінально-протиправного діяння);
- 3) при аналізі (у межах вирішення питання встановлення причинового зв'язку) поєднується «наслідковий» і «причиновий» алгоритми.

Перший спосіб встановлення причинового зв'язку пов'язаний з тим фактом, що окремі склади, які характеризують конкретні злочини у межах КК України, містять особливі за своїм характером наслідки. Зокрема, такі склади злочинів передбачені, з погляду автора, у ст.ст. 131, ч.4 ст. 152, 361 КК України та деяких

© БЕНЬКІВСЬКИЙ Володимир Олександрович – асистент кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

інших.

Стаття 131 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невеликої інфекційної хвороби»² містить відповідні специфічні, медико-біологічні наслідки. Очевидно, що при встановленні причинного зв'язку, елементом якого є проведення судово-медичної експертизи, необхідним і достатнім для констатації зв'язку є встановлення зазначеного особливого за своїм характером наслідку, що однозначно вказує на кримінально-протиправне діяння, а, отже, у кінцевому результаті на наявність відповідного причинового зв'язку.

Одним з наслідків особливо кваліфікованого виду згвалтування передбачено ч. 4 ст. 152 КК України (встановлення причинного зв'язку також передбачає проведення судово-медичної експертизи) є втрата репродуктивної здатності потерпілої, внаслідок пошкодження внутрішніх органів. Очевидно, специфіка наслідку у поєднанні з іншими судово-медичними ознаками згвалтування дає можливість зробити висновок про наявність специфічних, насильницьких дій сексуального характеру, що призвели до такого наслідку.

З аналізу змісту ч. 1 ст. 361 КК України «Незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку» можна витлумачити специфічні наслідки у виді знищення, перекручення, блокування, порушення порядку маршрутизації інформації. При цьому, зокрема, такий наслідок як «знищення інформації» витлумачується як результат зумисного введення у кіберпростір «вірусів» і не є результатом спонтанно-випадкових дій користувача комп'ютера. Складні наслідки, передбачені ч. 1 ст. 361 КК України, вказують на складний, усвідомлений й заборонений кримінальним законом характер дій. Таким чином, виключається домінуючий вплив інших факторів (зокрема «системних» за термінологією спеціалістів) на породження негативних наслідків. Необхідно підкреслити, що застосування способу «від наслідку до причини» можливе тільки у випадку, якщо наслідок є особливим за своїм характером; у протилежному випадку, наслідок (типовий наслідок) може породжуватися дією механізмів, сил природи, третіх осіб, тощо.

Другий спосіб встановлення причинного зв'язку (з'ясуванням структури причини (діяння)) ілюструється аналізом злочинів передбачених ст.ст. 287 («Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації») і 286 («Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керуються транспортними засобами») КК України.

Дії передбачені ст.187 КК України мають очевидний логіко-нормативний зв'язок з діями особи передбаченими ст. 286 Кк України (в аспекті «порушення правил експлуатації транспорту»). При аналізі фактичних обставин, що, як правило, характеризують зазначені злочинні діяння, необхідно обов'язково звертати увагу на зв'язки дій особи, що випустила в експлуатацію технічно несправні транспортні засоби, з діями особи, що безпосередньо вчинила порушення експлуатації транспорту. Поєднання дій вказаних осіб утворює структуру причини, яка з високим ступенем вірогідності попереджує наслідки передбачені ст. 286 КК України (середньої тяжкості тілесні ушкодження, смерть потерпілого та ін.).

Отже, при застосуванні другого способу встановлення каузального зв'язку необхідно встановлювати зв'язок дій, що утворюють структуру причини; тоді з високим ступенем вірогідності можна зробити висновок про необхідний (закономірний) причиновий зв'язок.

Третій («змішаний») спосіб встановлення застосовується до тих складів, які з одного боку не характеризуються особливими за характером наслідками, а з іншого - не мають причини з яскраво вираженою структурою.

Таким є, наприклад, склад «умисне вбивство» (ст. 115 КК України)³. Традиційний аналіз умисного вбивства передбачає виділення наступних характеристик:

- 1) вчинення дією або злочинною бездіяльністю;
- 2) дії можуть полягати як в безпосередньому фізичному впливі на організм потерпілого, так і за допомогою факторів зовнішнього середовища (електричний струм, отрута, низькі і високі температури та ін.)⁴;
- 3) наслідок у вигляді біологічної смерті потерпілого.

При «змішаному» способі встановлення причинового зв'язку, у цьому конкретному випадку, необхідно враховувати зв'язки виду «дія-фактори зовнішнього середовища», звертати увагу на час застосування факторів (щоб виключити випадковість) складність їх застосування (що вказує на поведінку особи, а не на зовнішні випадкові фактори). Наслідок у виді біологічної смерті повинен використовуватися як «індикатор» можливого вчинення злочину даного виду, який вказує на ступінь можливого заподіяння.

1. *Пионтковский А.А.* Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Общая часть. – М.: Госкориздат, 1961. – С. 213. 2. *Кримінальний кодекс України*: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 20 верес. 2010 р.: (Офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2010. – С. 52. 3. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*, 3-є вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2003. – С. 248. 4. *Уголовный кодекс Украины*: Научно-практический комментарий / Под ред. С.С. Яценко – К.: Фіта, 1995. – С. 292.